

ใบความรู้เรื่อง สำนวน สุภาษิต คำพังเพย

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒
รายวิชาภาษาไทย รหัส ท๒๑๐๑

สำนวน สุภาษิต คำพังเพย
ภาคเรียนที่ ๑
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๕๔ : ๑๒๒๗) ได้อธิบายความหมาย “สำนวน” ไว้ว่า “ถ้อยคำที่เรียบเรียง, โวหาร, บางทีก็ใช้ว่าสำนวนโวหาร ; ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมาช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่ เช่น สอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ ร้าไม่ตีโทษปีโทษกลอง”

สำนวน จึงเป็นถ้อยคำที่มีความหมายไม่ตรงตามตัวอักษร เป็นคำกล่าวเชิงเปรียบเทียบเพื่อใช้อธิบาย การกระทำ พฤติกรรม หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งของผู้พูดไม่ได้กล่าวถึงโดยตรง มีความหมายไม่ตรงรูปคำ แต่เป็นที่เข้าใจ ความหมายกันระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร เช่น น้ำท่วมทุ่ง ตายายครว้ หม้อข้าวไม่ทันดำ

สุภาษิต คือ ถ้อยคำที่กล่าวไว้เป็นคติหรือเตือนใจ มักเป็นถ้อยคำที่กล่าวสืบต่อกันมาช้านานแล้วมี จุดมุ่งหมายเพื่อสั่งสอนและเป็นข้อเตือนใจให้ปฏิบัติตาม โดยมีคำ “อย่า” หรือ “ให้” ปรากฏในสุภาษิต นั้นด้วย เช่น น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ คบคนให้ดูหน้า ซื่อผ้าให้ดูเนื้อ

คำพังเพย คือ ถ้อยคำที่กล่าวให้ข้อคิด โดยจะกล่าวถึงพฤติกรรม การกระทำบางอย่างในสถานการณ์ ต่าง ๆ เช่น ปิดทองหลังพระ

ดังนั้น **สุภาษิตคำพังเพย** จึงจัดรวมอยู่ใน “สำนวน” ด้วยกันทั้งคู่ เพราะมีความหมายในเชิง เปรียบเทียบ และเป็นถ้อยคำที่ใช้สืบเนื่องกันมานาน

ลักษณะของสุภาษิต และคำพังเพย

สุภาษิต มีลักษณะเป็นถ้อยคำที่มักใช้สั้น ๆ กระชับ แต่มีความหมายลึกซึ้ง มีสัมผัสคล้องจอง หรือ บางครั้งอาจใช้คำแปลกชวนให้สะดุดใจ คิดตีความ ส่วนใหญ่สุภาษิตที่ใช้กันในสังคมไทย มักมีที่มาจากคำสอน ทางพุทธศาสนา ธรรมะในพุทธศาสนา หรืออาจนำมาจากธรรมชาติ และสิ่งต่าง ๆ รอบตัว สุภาษิตเป็นถ้อยคำ ที่กล่าวสืบต่อกันมาแต่โบราณ มักพบในวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ เช่น สุภาษิตพระร่วง โคลงโลกนิติ สุภาษิตสอน หลิง เป็นต้น

ตัวอย่าง

 ทำดีได้ดี	สอนว่าหากทำดีก็จะได้ผลตอบแทน
 ทำชั่วได้ชั่ว	สอนว่าหากทำชั่วก็จะได้สิ่งไม่ดีตอบแทน
 น้ำขึ้นให้รีบตัก	สอนให้รีบทำเมื่อมีโอกาสดี
 น้ำชุ่นอยู่ใน น้ำใสอยู่นอก	สอนให้เก็บความไม่พอใจเอาไว้ แสดงท่าที่เป็นมิตร
 อย่าไว้ใจทาง อย่าวางใจคน	สอนไม่ให้ไว้ใจหรือเชื่ออะไรใครง่าย ๆ
 ฟังเอาชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ	สอนให้รู้จักระงับความโกรธ

คำพังเพย มีลักษณะเป็นถ้อยคำที่ให้ข้อคิด โดยกล่าวถึงพฤติกรรม หรือธรรมชาติรอบตัว โดยมากมักเป็นถ้อยคำที่เป็นข้อสรุปการกระทำหรือพฤติกรรมทั่วไป อาจมีที่มาจากนิทาน ตำนาน วรรณคดี เป็นต้น

ตัวอย่าง

 ทองไม่รู้ร้อน	หมายถึง	ทำตัวไม่มีความรู้สึก ไม่มีปฏิกิริยา
 ขมื่นกับปูน	หมายถึง	ไม่ถูกกัน ทะเลาะกันเป็นประจำ
 กบเลือกนาย	หมายถึง	คนช่างเลือก เลือกมากจนตัวเองเดือดร้อน
 ทำคุณบูชาโทษ	หมายถึง	ทำความดีแต่กลับได้รับสิ่งไม่ดีตอบแทน
 รำไม่ดีโทษปี่โทษกลอง	หมายถึง	ตนเองทำผิด แต่โทษว่าเป็นความผิดของผู้อื่น
 มือไม่พาย เอาเท้าราน้ำ	หมายถึง	ตนเองไม่ช่วยทำ แล้วยังขัดขวางการทำงานของผู้อื่น

คุณค่าของสำนวนไทย

สำนวนไทยมีคุณค่าหลายประการ ดังนี้

๑. ช่วยพัฒนาปัญญาของคนไทยในสังคม
๒. เป็นมรดกแห่งภูมิปัญญาทางภาษาไทย
๓. เป็นแนวทางประพจน์ที่ดีให้แก่คนในสังคม
๔. เป็นแบบแผนควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม
๕. สะท้อนวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนาและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย

สรุป

สุภาษิต และ**คำพังเพย**นั้น จัดเป็น “สำนวน” ด้วยกันทั้งคู่ เพราะมีความหมายในเชิงเปรียบเทียบ และเป็นถ้อยคำที่ใช้สืบเนื่องกันมานาน **สุภาษิต** เป็นถ้อยคำที่มักใช้คำสั้น ๆ กะทัดรัดแต่มีความหมายลึกซึ้ง มีสัมผัสคล้องจอง ส่วนใหญ่สุภาษิตที่ใช้ในสังคมไทยมักมีที่มาจากคำสอนทางพุทธศาสนา หรืออาจนำมาจากธรรมชาติ และสิ่งต่าง ๆ รอบตัว **คำพังเพย**เป็นถ้อยคำที่ให้ข้อคิด โดยกล่าวถึงพฤติกรรมหรือธรรมชาติรอบตัว ส่วนมากมักเป็นถ้อยคำที่เป็นข้อสรุปการกระทำหรือพฤติกรรมทั่วไป อาจมีที่มาจากนิทาน ตำนาน วรรณคดี สำนวนไทยมีคุณค่าหลายประการ เช่น สะท้อนวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย ช่วยพัฒนาปัญญาของคนในสังคมไทย เป็นแนวทางประพจน์ที่ดีให้แก่คนในสังคม